

Міхаіл Новік

Павадыр

— Заходзь...

Стары адчыніў дзверы ў светлы пакойчык, які стане мне прытулкам у гэтай вёсцы на пэўны час. Невялікі, але мне хопіць. Дашчаныя столь і падлога, фарбаваныя алейнымі фарбамі. Простыя папяровыя шпалеры на сценах. З мэблі — старыя шафа, ложка, стол і крэсла з сеткай трэшчын на лякіраваных драўляных драбніцах. Адкрытая вітая электраправодка, да якой падключаны купал з адзінокай лямпачкай пад столлю і электрычная разетка. Што яшчэ патрэбна камандзіраванаму?

Акно выходзіць у сад, які зіхаціць свежай ярка-зялёнай лістотай першай паловы лета. Я падыйшоў да аканічкі і з задавальненнем удыхнуў лёгкае, напоўненае пахам пакошанай травы паветра. Загледзеўся на тое, як прыгожа промні сонца ляжаць на пладовых дрэвах, падсвечваюць завязь яблык, груш і вішань, якія абляпілі галіны так, што месцамі здаецца, нібы гэта вінаградныя гронкі. Так бы і стаяў яшчэ доўгі час, удыхаючы здаровы пах незабруджанай цывілізацыяй прыроды, але вадзіцель чакаць не будзе, трэба рухацца, вызваляць багажнік ад сваіх рэчаў.

Усяго дзве гадзіны таму, калі я агучыў сваё

пажаданне пасяліцца ў мясцовых жыхароў без аніякай папарэдняй падрыхтоўкі, на мяне паглядзелі як на вар'ята. Ўжо неаднаразова прадстаўнікі чэскай кампаніі, якая па дамоўце з кіраўніцтвам Беларускай дзяржавы будзе тут, у Нясвіжкім раёне, буйны жывёлагадоўчы комплекс, намагаліся заручыцца падтрымкай жыхароў чатырох размешчаных навокал ад будаўніцтва вёсак. Але гэтага так і не змаглі зрабіць.

Не, ніхто не нападаў на прадстаўнікоў кампаніі, не гнаў іх прэч, не рабіў перешкод будаўнічаму транспарту, які цэлымі суткамі мясіў сваімі коламі гразкія дарогі, што праходзілі праз вёскі. Мясцовыя жыхары быццам зусім не бачылі, што адбываецца навокал. Прынамсі, што вельмі дзіўна ў сучасных рэаліях, яны ні з кім з чужых не размаўлялі. Зусім не размаўлялі, нават не адказвалі на прывітанні. Толькі ў рэдкіх выпадках абарыгены выціскалі з сябе некалькі слоў, і рабілася гэта толькі тады, калі побач стаяў міліцыянер ці прадстаўнік мясцовых улад, які жорстка загадваў адказваць на пытанні. І, вядома, пад прымусам ніякіх добрых размоў не атрымлівалася. Безумоўна, кампаніі было б значна лягчэй пры дапамозе месцічаў уладкаваць прыезжых будаўнікоў на першых кроках будаўніцтва, знайсці сярод іх падсобных рабочых і вырашыць яшчэ шмат дробных праблем, якія, пры

вялікіх аб'ёмах работ і колькасці розных напрамкаў, узнікаюць кожны дзень. Але наладзіць добрыя ўзаемаадносіны ніяк не атрымлівалася.

Гэта было непрыемна, але амаль ніяк не адбівалася на тэмпях будаўніцтва. У выніку ўсё ўладкавалі і без дапамогі вяскоўцаў. Зараз будаўніцтва ідзе, як запланавана, і нават хутчэй. Па праўдзе кажучы, будаўнікам было амаль што ўсё роўна, як паводзяць сябе месцічы. Яны на самой справе ціха радаваліся таму, як паставілі сябе гэтыя «ненармальныя», паколькі па вопыту добра ведалі, што ў цывілізаванай Еўропе ўжо з самага пачатку работ на іх навалам ішлі б нападкі розных «зьялёных» і іншых ахоўцаў прыроды і правоў чалавека, якіх адразу клічуць мясцовыя жыхары. А тут — цішыня, і ніхто не перашкаджае займацца сваёй справай. Ну і што, што да месца працы вымушаны ехаць лішнія паўгадзіны? Пройдзе зусім нямнога часу, з'явіцца больш-менш прыстасаваныя для жылля баракі на самой будаўнічай пляцоўцы, а людзі, якія жывуць ў наваколлі, ў рэшце рэшт проста не атрымаюць па некалькі сот еўра за арэнду жылля.

Не жадае вясковая моладзь папрацаваць за грошы, якія ў некалькі разоў вышэй за іх звычайныя заробкі — дык гэта іх праблема. Так што можна было б і супакоіцца, але кіраўніку будоўлі нешта не

давала гэта зрабіць. Ён імкнуўся зразумець, чаму мясцовыя жыхары так нестандартна сябе паводзяць. Што тычыцца пратэстаў — усё зразумела. Беларусь — не тая краіна. Але жывуць у вёсках небагата і, тым не менш, ніхто не жадае падзарабіць лёгкіх грошай.

Пачатковыя даведкі ў куратары будаўніцтва з боку дзяржавы нічога не далі. Гэтыя людзі і самі нічога не ведалі. На ўсе пытанні толькі паціскалі плячыма. Потым, пасля размоў з прадстаўнікамі адміністрацыі раёна і людзьмі з іншых раённых улад, нейкая інфармацыя з'явілася, але на ўзроўні — жыхары вёсак заўжды такія, нелюдзімыя, жывуць ізалявана. Яны кантактуюць з іншымі толькі пад прымусам, але не перашкаджаюць і не будуць гэтага рабіць. Таму не трэба на іх звяртаць увагі.

Аднак вопытнага Вольшына Жуха, кіраўніка праекта чэскай кампаніі, нешта засмучала. Гэта не першая і нават не дзясятая яго будоўля, і яшчэ ніколі ён не сутыкаўся з поўнай абыякавасцю месцічаў. Ён жа не нейкую хацінку будзе, а цэлы жывёлагадоўчы комплекс на тэрыторыі амаль у пяць тысяч гектараў! Тут будуць працаваць тысячы людзей, якія забяспечаць мясам амаль усю краіну з дзесяцімільённым насельніцтвам. Усё наваколле ператвараецца для патрэбы мясной вытворчасці:

вырубаяцца лясы, распахваюцца палі. Побач з вёскамі закладаюцца аграгарадкі, будуюцца дарогі. Але тубыльцам нібыта ўсё аніяк. Вольшын быў бы спакойны, нават калі б мясцовыя жыхары аб’явілі яму вайну, хоць гэта зусім неразумна. Усё робіцца па вышэйшых еўрапейскіх стандартах, і ніякіх праблем быць не можа.

А для раёна жывелагадоўчы комплекс увогуле — вялікае дабро ў эканамічным сэнсе. Гэта моцна паўплывае на якасць жыцця людзей наваколля ў лепшы бок. Зараз маюцца магчымасці зачапіцца за новае прадпрыемства, спачатку на будоўлі, а потым прыйсці на працу на жывёлагадоўчы комплекс у якасці падрыхтаваных спецыялістаў, якія ўжо ўсё вывучылі і з усім пазнаёміліся пад час будаўніцтва і наладкі тэхналагічнага абсталявання. Прыйсці ў якасці адукаваных і зусім не танных супрацоўнікаў. І гэта толькі адзін варыянт з мноства. Вольшын стаміўся адбівацца ад армады жадаючых папасці да яго на працу. Ад мноства тых, хто бачыць перспектывы, імкнецца скарыстаць любую нагоду і зачапіцца за будоўлю.

Але людзі з навакольных вёсак ніяк не рэагуюць. Такога, па ўражаннях Вольшына, быць не можа і таму абсалютнае ігнараванне будаўніцтва нервала яго кіраўніка. Ён ніяк не мог зразумець — чаму людзі сябе так паводзяць? Не могуць быць усе жыхары навакольных вёсак зусім абьякавымі ці

настолькі дурнымі, што не бачаць нічога далей свайго носа. У вёсках жыве болей за тысячу чалавек і ніхто з іх не падаў голас, нават не зірнуў у бок будаўніцтва.

Пасля амаль месяца ваганняў Вольшын вырашыў звярнуцца да дырэктарата кампаніі з прапановай даслаць яму спецыяліста па сувязях з грамадствам. На пытанне, чаму ён выклікае такога супрацоўніка, калі вядома, што пратэстаў мясцовых жыхароў няма і прымаючы бок вельмі ўпэўнена заявіў, што іх не будзе, а калі што, дык яны адразу ўсё вырашаць, Вольшын абгрунтавана адказаць не змог. Але дырэктар кампаніі паверыў свайму вопытнаму супрацоўніку і вырашыў даслаць у Беларусь патрэбнага супрацоўніка.

У кампаніі было некалькі спецыялістаў, якія працавалі ў кантакце з грамадствам. Розных неўладкаванняў і праблем хапала, таму і трымаўся невялікі штат для вырашэння складаных сітуацый. Кіраўніцтву кампаніі засталася толькі вызначыць пэўнага чалавека і накіраваць яго ў Беларусь. Я працаваў тут ужо трэці год. Пад час працы набраў пэўнага вопыту. Не раз сутыкаўся з прадстаўнікамі розных грамадскіх аб'яднанняў, умеў размаўляць з людзьмі, супакойваць іх. Меў за плячыма некалькі вырашаных складаных спраў і, з гэтай нагоды, мяне лічылі карысным супрацоўнікам. Але зараз усё вырашыла маё паходжанне.

На самой справе я — чэх ў шостым пакаленні, але некалі ў пачатку XIX стагоддзя мае продкі прыехалі ў Прагу менавіта з беларускіх зямель. Калісьці ім прыйшлося ўцякаць ад войскаў Суворова пад час, калі гэты расейскі ваявода душыў вызваленчае паўстанне ў родных мясцінах маіх продкаў. Беглі спачатку ў Прусію, а потым, пасля захопу яе Напалеонам, у Чэхію. З тых пор і прыжыўся ў Празе мой род. З цягам часу паходжанне амаль забылася, толькі вядома было, што ў родзічах маіх былі Дугінскія, некалі заможны шляхецкі беларускі род. Таксама засталася незвычайная нават і для тых часоў традыцыя: ў маленстве вывучаць беларускую мову. Так што мяне палічылі найлепшым кандыдатам для камандзіроўкі. Ведаў бы хто, што мае валоданне беларускай мовай адразу створыць столькі праблем!

Па прылёце, ў аэрапорце Мінск-2, я павітаўся з мытнікамі на мове продкаў. Яны неяк зусім няветліва ўспрынялі мае словы. Потым амаль гадзіну пераглядалі мае нешматлікія рэчы. Задалі дзесяткі пытанняў, сэнсу большасці з якіх я не зразумеў, таму адказваў, магчыма, недарэчна і з неахвотай. Адпусцілі, бо не знайшлі нічога забароненага. Потым на прыпынку толькі трэці таксіст зразумеў, куды мяне патрэбна везці. Ён гатэлі я і ўвогуле вырашыў пераходзіць на ангельскую

мову, каб было менш перашкод.

На наступны дзень з раніцы за мной прыехала машына, і я паехаў у Нясвіж. Вольшын ўжо чакаў мяне.

— О, Вітальд! Прывітанне! Як дарога? — спытаўся ён, як толькі ўбачыў мяне на парозе свайго кабінета, пад які быў адведзены асобны пакой у нясвіжскім гатэлі. Офісны будынак, які будзе з'яўляцца часткай жывёлагадоўчага комплекса і куды на час працы пераедзе кіраўніцтва будаўніцтва, яшчэ быў не гатовы.

— І я вітаю цябе, Вольшын! Усё добра. — Неяк засмучана адказаў я яму. Жух ведаў мяне пэўны час і таму адразу заўважыў мой няўпэўненны настрой.

— Цябе нешта турбуе? — адразу паспрабаваў ён высветліць сітуацыю.

— Гэта так. Мне здалося, што на маім месцы павінен быць іншы чалавек, які размаўляе па-расейску. Мая мова пакуль што прынесла толькі праблемы, а на расейскай мове я не размаўляю. Тут жа, з кім бы я ні пачынаў гаварыць, усе старанна адказваюць на незнаёмай мне мове, і не адразу здагадваюцца, што я іх не разумею. Бюджэтам паслугі перакладчыка для мяне не прадугледжаны. Мяркую, будуць цяжкасці.

— Так, з мовамі тут няпроста. Дзяржаўнае двухмоўе і, здаецца, беларуская мова можа знікнуць зусім, саступіўшы расейскай. Амаль усе

размаўляюць па-расейску і з цягам часу забываюць родную мову. Разумеюць, калі да іх звяртаюцца па-беларуску, але з цяжкасцю, і свабодна карыстацца ёю ўжо не могуць — Вольшын задуменна пацёр далонню лоб — але, разумееш, Вітальд, я і так з вялікімі цяжкасцямі ўпэўніў нашага дырэктара прыслаць цябе сюды, паколькі рэальных падставаў для гэтага няма, толькі мае думкі. Таму нічога не зменіш, будзеш працаваць ты. І на самой справе, можа быць і лепш, што ты ведаеш беларускую мову, таму што жыхары вёсак вакол будоўлі размаўляюць толькі на ёй. Можа з гэтай нагоды ў цябе атрымаецца з імі пазнаёміцца і наладзіць кантакт — крыху супакоіў ён мяне.

— Першая добрая навіна. — Дарэчы, словы Вольшына яшчэ нічога не абяцаюць, але ў яго атрымалася мяне крыху супакоіць.

— Вось і добра — і Жух паведаміў мне пра тое, што адбываецца ў яго з мясцовымі жыхарамі, дакладней, — не адбываецца. На першы погляд — усё выдатна. Сітуацыя здаецца больш прыемнай, чым можна было б спадзявацца, але і мяне самога яна збянтэжыла. Не можа быць такога! Ніяк не можа быць! Потым я задаў некалькі пытанняў, якія яшчэ больш мяне заблыталі. На самой справе, пажадана зразумець, куды мы ўлезлі з гэтым будаўніцтвам. Была ў мяне справа з адным неакультам, і калі я з ім вагаўся, дык шмат рознай

інфармацыі атрымаў. Пазнаёміўся з цэлым стосам сур'ёзных праблем для кампаніі, што могуць прынесці з сабою розныя неардынарныя згуртаванні ці фанатыкі ідэі.

Наколькі было зразумела, жыхары навакольных ад будаўніцтва вёсак — вельмі замкнёнае аб'яднанне людзей. Можа быць, гэта толькі нейкія схаваныя ад усіх мясцовыя справы? Дакладна, так яно і ёсць на самой справе. Але калі гэта так, то для нас гэта яшчэ горш. Калі потым высветліцца, што мы, нават і не ведаючы таго, парушылі сваёй дзейнасцю сфарміраваную стагоддзямі ўнікальную культуру ці рэлігію — нас потым еўрапейскія праваахоўнікі ці вартаўнікі культурнай спадчыны жывём з'ядуць. Гэтыя грамадскія гурты не такія відавочныя, як розныя «зьялёныя», але, на самой справе, значна больш магутныя за прыродаахоўнікаў. І ніхто зважаць не будзе, што гэта быў дзяржаўны заказ і мы працавалі ў межах дамовы. На гэта нават не звернуць увагі. Раз парушылі — значыць вінаватыя. Шматгадова пешчаная рэпутацыя кампаніі пахіснецца, і тады на яе будучай паспяховай дзейнасці можна паставіць вялікі крыж. Літаральна з-за канфлікту з грамадскімі аб'яднаннямі ад кампаніі адыйдзе буйны інвестар («грашовыя скрыні» не любяць гвалту), і тады кампанія сыйдзе з першых пазіцый. Больш ніхто з сур'ёзных людзей не рызыкне з намі

звязвацца. Так што Вольшын не дарма затурбаваўся. Пагроза нават крыху закрануць аўтэнтывную культуру — больш сур'ёзная небяспека для кампаніі, чым усе «зьялёныя» разам узятая. З ахоўнікамі прыроды заўжды можна дамовіцца і палюбоўна разыйсціся. А тут, можа стацца і так, што дамаўляцца не будзе аніякай магчымасці, і тады ...? Можа быць усё, што хочаш. Усе варыянты і іх вынікі пралічыць немагчыма. Любая наяўная дробязь можа несці для кампаніі сур'ёзную небяспеку.

Так што трэба тэрмінова высветліць, з чым будаўнікі тут сутыкнуліся, зразумець, адкуль чакаць навалу. Калі ведаеш, што можна чакаць, ёсць магчымасць загадзя падрыхтавацца. Усё пралічыць і ад усяго абараніцца немагчыма, але асноўныя напрамкі забяспечыць неабходна. Але з чаго пачынаць, калі з мясцовымі жыхарамі нават не пагаворыш, а збіраць аб іх звесткі ў горадзе мне будзе цяжка, паколькі тут па-беларуску размаўляць не вельмі жадаюць. Што рабіць?!

Вось халера! Але няма чаго наводзіць паніку, трэба працаваць. Я больш падрабязна распытаў Вольшына, спадзеючыся яшчэ крыху высветліць мясцовыя справы. Праз гадзіну выцягнуў з яго ўсё, што магчыма, і мне стала зразумела, што ... нічога не зразумела. Дакладнай інфармацыі, на самой справе, не было ніякай. Тыя першапачатковыя

дадзенныя, што я атрымаў у Празе яшчэ рыхтуючыся да камандзіроўкі, амаль нічым не дапоўніліся. Трэба шукаць даведкі ў іншых месцах. Вольшын і сам разумеў, што нічым мне не дапамог, але як зацікаўлены ў выніках маёй працы чалавек, спытаў, чым яшчэ ён можа мне пасадзейнічаць. Крыху паразважаўшы, я папрасіў яго пашукаць сярод беларусаў, якія працуюць на будоўлі, тых, хто можа быць нам карысны. Жух на хвілінку задумаўся, потым кіўнуў галавой, нібыта згаджаючыся з нейкімі сваімі думкамі, і пачаў некуды телефанаваць. Хуценька з некім перамовіўся і з задавальненнем пстрыкнуў пальцамі, нібыта даючы мне зразумець, што вырашыў праблему.

— Зараз падыйдзе адзін чалавек. Гэта інжэнер тэхнічнага нагляду. Вельмі адукаваны і назіральны чалавек, у якога да таго шмат знаёмых. Не ведаю, як у яго з беларускай мовай, але ён валодае чэскай і, мне здалося, што з усіх тых, з кім мы тут працуем, ён будзе для нас найбольш карысным. І калі сам не адкажа на пытанні, дык накіруе да тых, хто зможа гэта зрабіць.

Праз некалькі хвілін у кабінет завітаў невысокі мужчына сярэдніх гадоў у чыстай будаўнічай вопратцы. Вольшын адразу папярэдзіў яго, што справа, дзеля якой яго паклікалі, не звязана з будаўніцтвам, і хутка пераказаў нашу праблему.

Здалося, што пытанне, з якім мы звярнуліся да яго, зусім не здзівіла мужчыну, што адразу стала зразумела з першых яго слоў:

— Усё як заўжды. Сваім і справы няма, а чужынцы ўсё разгледзяць. Можа і добра, што вы задумаліся на гэтую тэму. Я сам амаль нічога не ведаю, толькі некаторыя чуткі, але справы тут вельмі цікавыя. Мой брат — гісторык па адукацыі. Аднойчы ён пазнаёміў мяне са сваім аднакурснікам, які надумаў пісаць навуковую работу пра гэтыя мясціны. Гэты чалавек амаль два гады працаваў па гэтай тэме, ў архівах сядзеў, з рознымі людзьмі размаўляў. Звестак шмат нашукаў, але нешта ў яго не атрымалася, і дысертацыю ён так і не зрабіў. Я не вельмі доўга з ім гутарыў, ды і было гэта на святкаванні Дня Нараджэння, але некалькі слоў ён прамовіў, і мяне яны зацікавілі. Мяркую, што вам з ім трэба паразмаўляць, тым больш, што ён па-беларуску ўвесь час гаворыць.

— Можаце з ім звязаць? — ўзрадаваўся я.

— Паспрабую — і інжэнер пачаў некуды телефанаваць.

Вось і першы рэальны напрамак дзейнасці намаляваўся. Наўзгадку Вольшын паклікаў гэтага супрацоўніка, а атрымалася вельмі ўдала. Можа гісторык, пра якога ішла гаворка, і не вялікі прафесіянал (дысертацыю ж ён так і не змог напісаць), але ён усё роўна працаваў у патрэбным

мне накірунку. Яшчэ ён гаворыць па-беларуску, і з гэтай нагоды можа звесці з людзьмі, з якімі і я змагу свабодна размаўляць. Але завязваць усё на аднаго чалавека неразумна, трэба шукаць іншыя шляхі атрымання інфармацыі.

Некалькі накірункаў работы ў мяне ёсць. Я іх сабе акрэсліў яшчэ рыхтуючыся да падарожжа. Але тое, як сустрэла радзіма продкаў, мяне моцна засмуціла. Мяркую, зараз лепей за ўсё было б мне перачакаць некалькі дзён, у нейкім сэнсе агледзецца, прыжыцца. Зразумець, як сябе паставіць і толькі тады нешта пачынаць рабіць. Але сядзець сіднем нельга, не за тое мне грошы плоцяць, таму прапанова інжэнера вельмі зацікавіла.

Праз некалькі хвілін мужчына перадаў мне сваю трубку. Я пазнаёміўся з Яўгенам, тым самым гісторыкам, які і быў мне патрэбны. Мы дамовіліся сустрэцца праз дзень у Мінску, апоўдні, у файе гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, дзе той працаваў на кафедры гісторыі Беларусі Новага і Найноўшага часу.

Тое, што сустрэча адбудзецца толькі паслязаўтра, мне было нязручна. Пажадана, каб яна была раней, але ў Яўгена гэтак не атрымлівалася. Ё мяне неўзабаве з'явіліся амаль два вольныя дні, якія трэба запоўніць, але чым? Ну калі так атрымалася, буду вывучаць наваколле. Дзеля гэтага трэба недзе

пасяліцца, пажадана ў Нясвіжы, але не разам з будаўнікамі, і пагуляць па горадзе, паглядзець на яго музеі, пазнаёміцца з жыхарамі, пачаць тут прыжывацца, станавіцца сваім. А ўжо потым, пасля размовы з гісторыкам, думаць, што рабіць далей. А можа быць, паспрабаваць адразу завітаць у адну з вёсак, папрасіцца на пастой?! Ад гэтай неспадзяванай думкі мне зрабілася неяк лёгка, здалося, што гэтак будзе правільна.

Па словах Вольшына, гэта не мела сэнсу, але нешта мне падказвала, што толькі так і трэба. Ужо не першы раз у мяне ўзнікае пачуццё, што нешта як бы знутры падказвае мне, як трэба рабіць. Што гэта? Інтуіцыя? Не ведаю... Але ўжо каторы раз я заўважаю, што ўнутранае пачуццё вядзе мяне ў правільным напрамку.

На маё пажаданне трапіць у адну з чатырох вёсак Вольшын адразу адмовіўся. Але я, паверыўшы ўнутранаму пачуццю, стаяў на сваім. Толькі праз дзесяць хвілін, зразумеўшы, што я не адчаплюся, ён згадзіўся даць мне машыну з вадзіцелем.

Серабрыстая «Шкода», тая, што і забірала мяне з Мінска, праімчэла праз Нясвіж, збочыла на даволі добра зробленную асфальтаваную трасу і, набраўшы хуткасць, паляцела па стужцы дарогі між зялёных палёў і невялікіх вёсачак. Літаральна праз дваццаць хвілін наваколле рэзка змянілася. Дарогу

абступіў нейкі змрочны лясны гушчар, ад выгляду якога па спіне прабеглі дрыжыкі. Але гэта было ўсяго на хвіліну. На імгненне здалося, што я еду ў пастку, але хутка непрыемнае пачуццё прайшло.

Тым часам аўтамабіль збочыў з асфальту і паехаў па разбітым коламі грунце. Хуткасць моцна паменшылася, затрэсла на хібінах, дарога не дазваляла ехаць хутчэй за дваццаць кіламетраў у гадзіну. Навокал працавалі людзі і тэхніка. Было бачна, што будуюцца новая дарога ў тым напрамку, куды мяне вёз штатны вадзіцель кампаніі. Ён, нібыта просячы прабачэння за невыгоды, прамовіў:

— Зусім разбілі дарогу грузавікі. Нічога, праз месяц будзе зроблена іншая, тады даімчым да вёскі за хвіліну, а пакуль трэба крыху пацярпець.

Ад нечаканай боўтанкі мяне хутка пачало ванітаваць. На маё шчасце, наперадзе паказаўся слуп з белай металічнай бляхай, на якой было нешта напісана кірыліцай. Хутчэй за ўсе, гэта азначала, што мы пад'язжаем да вёскі.

— «Октябрьский». — Прачытаў вадзіцель — Вам сюды, ці далей паедзем? — відавочна, ён быў зусім не рады таму, што мы сюды прыехалі, магчыма палічыў гэта маім капрызам. Як па мне, дык гэта яго праблемы. Але, на самой справе, магчыма ён правы, бо пасля размовы з Вольшынам я і сам не ўпэўнены ў тым, што раблю.

— Давай заедзем, а тады паглядзім. — Я зноў

вырашыў аддацца ўнутранаму пачуццю.

Машына заскочыла ў вёску, але шафёру адразу прыйшлося збочыць, каб прапусціць калону будаўнічай тэхнікі. Цяжкія самазвалы з рокатам рушылі нам насустрач, абдаючы густым пылам усё наваколле. Параўняліся з намі і прагрукаталі міма, сыпануўшы напаслед ў шкло «Шкоды» дробным жвірам.

Пасля праезду калоны здалося, што усё навокал замерла, затаілася. Калі лёгкі вецер знёс падняты пыл набок, я ўбачыў пустую вясковую вуліцу, прысыпаную жоўтым пяском. Зусім пустую вуліцу! Ні душы... Уздоўж дарогі, па баках, драўляны плот, амаль у чалавечы рост, за якім, крыху ўглыбі падворкаў, стаяць драўляныя аднапавярховыя хаты.

Я ужо бачыў тыповыя беларускія вясковыя сядзібы на здымках у інтэрнэце і потым, на працягу падарожжа, мог назіраць некалькі вёсак. Таму можна было з упэўненнасцю казаць, што знешне гэтае паселішча, — звычайнае для Беларусі, а адсутнасць жыхароў — дык толькі ж калона прайшла, хто будзе дыхаць пылам? Але нешта мяне насцярожыла. Адразу я не зразумеў што, таму папрасіў вадзіцеля праехаць праз усю вёску і напрыканцы спыніцца.

«Шкода» няспешна рухалася па вяскавай вуліцы. Я пільна глядзеў па баках і ніяк не мог

зразумець, што мяне непакоіць. Калі даехалі да ваколіцы, да мяне дайшло! Калі я раней праязджаў па іншых вёсках, раз-пораз назіраў на падворках і нават на вуліцах хатнюю жывёлу. Няшмат, ў асноўным гэта былі куры. Таксама на сонцы грэліся каты, у дварах брахалі сабакі, але бачыў і коз, кароў, некалькі разоў назіраў стрыножаных коней. У апошні час амаль нідзе ў сельскай Еўропе хатнюю жывёлу гаспадары не трымалі, асабліва на сваім падворку, таму гэта кідалася ў вочы. Тут таксама гэтага не было.

Я выйшаў з машыны і наўмысна пачаў выглядаць, шукаць жывёлу на падворках. Зірнуў у адзін, потым у другі, трэці. Нічога і нікога! Але хаты жылыя: бачны рэчы гаспадароў, сушыцца бялізна, гойдаюцца вёдры калодзежных журавоў. Няўжо ніхто тут не трымае скаціну і не ходзіць па падворках? Вельмі гэта неверагодна!

Пачаў паварочвацца, каб адыйсці ад трэцяга падворка, і раптам сустраўся позіркам з вачамі старога чалавека. Ён нібыта вынырнуў ніадкуль. Імгненне назад нікога не было, і бах — вось ён, стаіць перада мной, і, здаецца, глядзіць цёмнымі вачыма прама мне ў душу. Ад нечаканасці я ўзмакрэў, дыханне перахапіла. Некалькі разоў паспрабаваў уздыхнуць і не змог гэтага зрабіць. Потым, па маіх успрыманнях, праз цэлую вечнасць, закашляў і пачаў цяжка дыхаць. Стары ўвесь гэты

час моўчкі стаяў і глядзеў на мяне. Крыху аддыхаўшыся я зразумеў, што мяне ўсё роўна калоціць. Рукі і ногі трымцяць, у жываце вантробы нібыта звязаліся ў тугі вузел і ніяк не могуць стаць на свае месцы. І яшчэ: погляд старога — цяжкі, нядобры. Ён нібы прымушаў мяне хутчэй пайсці адсюль прэч. Але я неяк змог сябе перасіліць. Не дзеля таго сюды ехаў, каб адразу збегчы, дазволіўшы авалодаць сабою нейкім абсурдным жахам.

Але што рабіць? Як — што? Зразумела, вітацца. Як заўжды робяць людзі з тымі, каго сустракаюць. Але, на жаль, словы ўсіх прывітанняў выляцелі з маёй галавы, засталася толькі адзіная фраза, некалькі слоў, якія яшчэ ў маленстве мяне прымусіў вывучыць бацька. Перасільваючы сябе, ахрыплым голасам я выдушыў:

— Віту з Боі Вам, Люці.

Позірк старога імгненна змяніўся. Ён перастаў на мяне давіць і, здаецца, у ім мільгнула здзіўленне. Гаспадар падворку зрабіў некалькі крокаў у мой бок і стаў насупраць, на адлегласці рукі. Яго позірк абег мой твар, агледзеў шыю, рукі, ногі і зноў упіўся мне ў вочы, але зараз мне ўжо не хацелася збегчы адсюль прэч.

— Навошта ты прыехаў? — пачуў я пытанне.

— Я ... Мяне завуць Вітальд і я б жадаў, калі магчыма, пажыць часова ў вашай вёсцы — пачаў я

гаварыць, але стары засмяўся.

— Нашчадак Дугінскіх, які жадае госцем пажыць у Люці?! — скрозь смех прамовіў ён, чым моцна здзівіў мяне. Адкуль ён можа ведаць паходжанне маіх продкаў? Я ўжо хацеў аб гэтым запытацца, але стары не даў мне гэтага зрабіць.

— Пажыць ты можаш. Я цябе прыму. Пайшлі ў хату.

Стары адчыніў брамку і запрасіў мяне ісці за сабою. Ідучы за ім, раптам я зразумеў, што хата знаходзіцца значна далей, чым мне спачатку падалося. Потым мне пад ногі трапіла кура, выскачыў з буды і забрахаў сабака. Ад нечаканасці я аступіўся. Стары азірнуўся на мяне, усміхнуўся, ад чаго на яго твары праступілі сляды ад глыбокіх старых шрамаў, і зноў закульгаў наперад. Закульгаў? Як гэта? Толькі што я нічога такога не бачыў. Адкуль шрамы на твары? Богам клянуся, хвіліну таму іх не было!

Я ў распачы нагнаў гаспадара і пачаў прыглядацца на яго. Той, нібыта зразумеў мой настрой, спыніўся.

— Бачу, нічога табе бацька пра нас не казаў. Табе колькі? Гадоў пад трыдцаць, але яшчэ няма? Павінен быў паведаміць. Відаць, не паспеў. Ну, тады глядзі.

Са здзіўленнем я разглядаў гэтага чалавека, ўвесь твар якога быў нібы пасечаны сеткай

застарэлых шрамаў. Іх было шмат. Потым убачыў левую руку, ад кісці якой застаўся толькі мізінец. І яшчэ — кульгавая нага. Што з ім здарылася? Няўжо дзед настолькі нядбалы, што з ім нязменна здараліся няшчасці, ці гэта адгалосак вайны з фашыстамі. Не, не можа быць вайны, чалавек хоць і стары, але яму не больш сямідзесяці год, такім чынам, у час апошняй вайны яго яшчэ не было.

Гаспадар зноў крыва ўсміхнуўся і запрасіў у хату, завёў ў пакой. Безліч пытанняў круцілася ў мяне на вуснах, але стары паводзіў сябе так, што цікавіцца і пытацца ў яго было неяк няёмка. Ну нічога, можа быць, пазней нагода з'явіцца. Да і сама сустрэча, нечаканы зварот да мяне з назвай майго роду, мяне ўзрушылі. Пачынаць гаворку ў такім узбуджаным стане будзе, ва ўсякім разе, непрафесіянальна.

Праз некалькі хвілін я вярнуўся за сваімі рэчамі да машыны. Шафёр не чакаў, што ў мяне атрымаецца знайсці ў гэтай вёсцы прытулак, таму вельмі здзіўся, калі пачуў прапанову выцягваць з багажніка мае дарожныя клумкі. Ён паспрабаваў мяне распытаць, але я не стаў яму нічога тлумачыць, таму што і сам яшчэ нічога не разумеў, сказаў толькі, што застаюся і ён вольны. Чакаю яго раніцай праз дзень.

Пэўна, чалавек пакрыўдзіўся на мяне, але зараз гэта мяне зусім не турбавала. Больш за ўсё

мяне непакоіла становішча, ў якім я апынуўся. Тое, што жыццё сутыкнула мяне з нечым незвычайным, я ўжо зразумеў. Але што гэта, і чым гэтая сустрэча стане для мяне? Невядома! І ад гэтага мне было неяк не па сабе. Але ёсць прымаўка: Час падкажа. Таму я вырашыў: не трэба зараз аб гэтым глыбока задумвацца, трэба проста рабіць тое, за чым сюды прыехаў. Інакш можна надумаць невядома чаго. Эх, бацька, нічога ты мне не раскажаў, і ўжо, на вялікі жаль, не раскажаш. Паўгода таму я цябе пахаваў. Раптоўная смерць.... Што гэта за месца? Куды я трапіў? Як мой род з усім гэтым звязаны?

Вярнуўшыся ў хату, я кінуў торбы ў шафу і выйшаў шукаць гаспадара. Той знайшоўся на падворку. Я падыйшоў і паспрабаваў пачаць размову, бо нават не ведаў, як яго завуць. Але стары толькі адмахнуўся ад мяне, сказаў, што заняты і пагаворым за вячэрай, тады і пазнаёмімся. Прышлося мне моўчкі назіраць за яго клопатамі па гаспадарцы, пакутуючы ад гарачага жадання хутчэй пра ўсё даведацца. Дзед займаўся гаспадарчымі справамі і не звяртаў на мяне ніякай увагі. Паступова я агледзеў увесь двор. Такі звычайны і ў той жа час нібыта зняты з малюнкаў мінулага. Беднавата жыве гаспадар. Асабліва па еўрапейскіх мерках. Але ўсё чыста, акуратна, ўсё на сваіх месцах.